

Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-Eşraflık Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2003, XXV +194 + XL belge.

Giyimiyle, kuşamıyla renkli bir görünüm sergileyen Osmanlı toplumunda, evinin cumbasında oturup sokağa bakan biri, yoldan geçenin hangi ırka, dine, mezhebe ve mesleğe mensup olduğunu rahatlıkla anlayabilirdi. Çünkü bütün Ortaçağ toplumlarında olduğu gibi, herkesin geleneksel veya kanunlarla belirlenmiş bir giyim kuşam tarz ve rengi bulunmaktaydı. Osmanlı toplumunu oluşturan bu gruplardan biri de genelde *sâdât-ı kirâm* olarak adlandırılan kesimdir. Abbasîlerden itibaren bütün İslâm devletlerince maddî ve manevî olarak korunan ve toplumun diğer kesimlerinden ayırt edilmeleri için yeşil sarık sarmakla ayrıcalıkları belirginleştirilen bu grup, cedlerine hürmeten toplumun kimi kesimlerince saygı ve itibar görmüşlerse de, imtiyaz ve ayrıcalıklarıyla bazı kesimlerin de kıskançlıklarına hedef olmuşlardır. Sözelimi XVIII. yüzyılda Şam'da yaşamış bulunan Berber Bedirî'nin kayıtlarına göre, Halep'teki yeniçeriler, içini oydukları yeşil bir karpuzu bir köpeğin başına geçirip cadde ve sokaklarda "seyyidime yol verin" diyerek gezdiriyorlardı.

İşte, nakîbü'l-eşrafılık kurumu, genelde himaye edilen fakat toplumun bazı kesimlerince kimi zaman kıskanılan sâdât-ı kirâmın davranışlarını ve soy kütüklerini denetleyen ve haklarını koruyan bir müessese idi.

Ahmet Rifat Efendinin nakîbü'l-eşrafların hayat hikâyelerini konu edinen *Devhatü'n-Nukabâ* isimli eserini neşre hazırlarken, Tarih Kurumu Kataloğu'ndan Murat Sarıcık'ın bu yazıya konu olan eserinin yayım aşamasında olduğunu görmüştük ve eserin yayımını merakla bekliyorduk. Nihayet 2003'te yayımlanan eseri incelediğimizde ne yazık ki umduğumuzu bulamadığımız gibi, aşağıda görüleceği üzere yanlışlıklarla mâl-â-mâl olan bir çalışmayla karşı karşıya olduğumuzu da anladık.

A r a ş t ı r m a n ı n K a y n a k l a r ı

Bütün bilimsel araştırmalarda olması gerektiği gibi, çalışmasında, kullandığı kaynakların tanıtımıyla işe girişen M. Sarıcık, kaynaklarını Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Ne var ki yazarın burada tanıttığı kaynaklara ulaşıp ulaşmadığı konusunda emin değiliz, sözelimi Osmanlı öncesi ve genelde Abbasî devri için ya-

rarlandığını belirttiği, İbnü's-Sa'd (öl. h. 230/m. 845)'ın *Tabakâtu'l-Kübrâ'sı*, El-Belazurî (öl. h. 284/m. 892)'nin *Fütûhu'l-Büldân'ı*, Taberî (h. 224-309/m. 838-923)'nin *Târihü'l-Ümem ve'l-Mülûk'ü* (*Taberi Tarihi*), Mes'ûdî (öl. h. 349/m. 956)'nin *Mürûcu'z-Zeheb'i* ve İbnü'l-Esir'in *El-Kâmil fi't-Târih'i* hakkında vermiş olduğu bilgilerin kaynağı olarak Hüseyin Gazi Yurdaydın'ın *İslam Tarihi Dersleri* (Ankara 1982) isimli eserinin 2, 3, 4, ve 5. sayfalarını beş kez dipnotlarla göstermiştir. Kısacası bu eserlere ilişkin verilen bilgiler Hüseyin Hocanın değerlendirmesidir. M. Sarıcık'ın bu kitapları eline alıp almadığı da şüphelidir.

Memlûkler devri nikabet teşkilatı anlatımında başvurduğunu belirttiği Kalkaşandî (m. 1353-1418)'nin *Subhu'l-Aşâ fi Sina'ati'l-İnşâ* adındaki eserin değerlendirmesi ve tanıtımı için M. C. Şehabettin Tekindağ'ın, *Berkuk Devrinde Mısır Sultanlığı* (İstanbul 1961, s. 1, 2-16) isimli eserine başvurulmuştur.

Hâlbuki M. Sarıcık, bizzat görmüş olduğu eserler hakkında daha inandırıcı bilgiler vermektedir. Örneğin El-Makrizî'nin *Es-Sülûk li Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk* isimli eserinin tanıtım ve değerlendirmesi için her ne kadar *Türk Ansiklopedisi* (XIX,490)'ne başvurmuş ise de, araştırmasında hangi neşri ve basımı kullandığını rahatlıkla belirtebiliyor; hakeza, İlhahlılar dönemi için başvurduğu İbni Batuta'nın *Tuhfetü'n-Nuzzâr*, bizdeki bilinen adıyla *İbni Batuta Seyahatnâmesi*'nin Mehmet Şerif'in 1325 basım tarihli tercümesinden yararlandığını söylemesi şüphe yaratmıyor.

Osmanlı devri kaynaklarına (s. XVIII) nakîbü'l-eşrâfların biyografilerini konu edinen tercüme-i hâl kitaplarının tanıtımıyla başlayan, Murat Sarıcık'ın burada da vermiş olduğu bilgilerden hareketle, bu kaynakları yeterli bir şekilde tanımadığını söyleyebiliriz.

1- Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin'in Şeyhülislâmların hayat hikayelerini (ki bunlar arasında aynı zamanda nakîbü'l-eşrâflık yapanlar da bulunmaktadır) ele alan *Devhatü'l-Meşayih'i* için bu kitabın iki zeyli olduğunu ve eserin h.1200/m.1785-1786 tarihinde son bulduğunu belirtiyor (s. XIX). Hâlbuki bu eserin beş adet zeyli bulunmaktadır. İlki yazarına aittir; ikincisi Mehmet Münib (öl. 1823)'in (h.1221/m.1806'ya), üçüncüsü Süleyman Faik (1783-1837)'in (h.1248/m.1832'ye), dördüncüsü Mektûbî-zâde Abdülaziz (öl.1862)'in (h.1279/m.1862'ye) ve beşincisi Ahmet Rıfat Efendinin [Şeyhülislâm Ömer Hüsameddin (1799-1871)'e değin] kaleme aldığı zeyllerdir.

2- Sayfa XX'de Uşşâkî-zâde İbrahim Hasîb hakkında gereksiz bir bilgi verirken, birden bire yeni bir paragraf açıp “Taşköprü-zâde'nin eş-Şakâyku'n-Nu'mâniyesi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan H. 965/M.1557-1558'den H. 1042/M. 1632-1633 yılına kadar Osmanlı âlimleri ve şeyhlerinin hal tercümelerini ihtiva eder” demekte ve sonra yeni bir paragraf açıp tekrar Uşşâkî-zâde'ye dönmektedir. Taşköprü-zâde'nin eseri hakkında verdiği bilgiler de yanlıştır. 1561'de vefat eden Taşköprü-zâde'nin eseri 1558'de bitmektedir (Babinger, 94-95).

3- Yine aynı sayfaya devamla, “Kastamonulu Latîfi diye bilinen Abdülaziz Çelebi (M.1491-1585)'nin *Tezkiretü's-Şuâra'sı...*”, paragrafın devamını irdeleme gereği duymuyorum. Birincisi Kastamonulu Latîfi'nin asıl adı Abdülaziz değil, Abdüllatif'tir ve 1585'te değil, 1582'de Mısır'dan Yemen'e giderken öldüğü sanılmaktadır (bk. Hatib-zâde Abdüllatif, *Latîfi Tezkiresi*, İstanbul 1314; Rıdvan Canım, *Latîfi Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, Ankara 2000, s. 7; Mustafa İsen, *Latîfi Tezkiresi*, Ankara 1990, s. V).

4- M. Sarıcık'ın araştırmasında başvurduğunu belirttiği Kanunnâmeler konusunda verdiği bilgiler, *İstanbul Kitaplıkları Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu*'ndan devşirilen ve tashihe muhtaç bilgilerden oluşmaktadır (s. XXI-XXII); ayrıca kaçınıcı fasikülüne atıfta bulunduğunu da belirtmemiştir.

5- Murat Sarıcık, “İlhanlılar M. 1256-1344 arasında hüküm süren bir devlettir” cümlesi için *Kıyas-ı Enbiyâ'yı* (II, 479) kaynak göstermektedir (s. 34 dipnot: 322). Bir zühul eseri yazıldığı sanılmasın, çünkü bakıyoruz ki, yazar bu kez de Selçuklu Sultanı III. Alâaddin Keykubat'ın Osman Gazi'ye m.1284 (h.683)'te Söğüt ve çevresini temlik ettiğine ilişkin gönderdiği söylenen menşûr için yine *Kıyas-ı Enbiya'yı* (I, 500) kaynak göstermiştir (s. 41). Bu hususta kaynak mı yok ve *Kıyas-ı Enbiya* ne zamandan beri İlhanlı ve Osmanlı tarihi için temel referans kitabı olarak kabul edilmiştir? İlhanlılar için başka kaynak mı yok ve söz konusu temliknâme için Feridun Beyin, *Münşeâtü's-Selâtin*'ine (I, İstanbul, 1264, 56) bakması gerekmez miydi; üstelik referansları arasında bu eser de bulunmakta; ama hangi esere ne zaman başvuracağını da bilmediği anlaşılmaktadır.

6- Kitabında yer alan bibliyografyadaki bilgilere göre, daha önceden bu alanda *Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt* (İstanbul 1997) adında bir eser kaleme aldığı anlaşılan Murat Sarıcık'ın, ne yazık ki, üzerinde çalıştığı konuya ait temel kaynak durumunda olan ve ilk olarak başvurması gere-

ken *Nakîbü'l-eşrâf Defterleri*'nden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde böyle bir konu üzerinde çalıştığını aklı başında birisine söyleseydi, muhakkak ki, kendisine İstanbul Müftüğünde bulunan 30 küsur nakîbü'l-eşrâf defterine bakması gerektiğini hatırlatırdı. Üstelik Cahit Baltacı'nın "Osmanlılar Döneminde Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi ve Nakîbü'l-eşrâf Defterleri", başlıklı (23 Ekim 1981'de Milli Türkoloji Kongresi) bir tebliği de bulunmaktadır.

Hayır hayır, çalışmasının üçüncü bölümünü oluşturan "Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının Kaydedildiği Defterler" ara başlığı altındaki son kısmına bakıyoruz ki Murat Sarıcık, farkına varmadan İstanbul Müftülüğü Arşivine de uğramış; ne yazık ki yine de bu defterleri ya görmemiş veya bakma gereğini duymamıştır. Sadece Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlıklarının atanmalarının kaydedildiği defterlere lütfedip bakmış, fakat bunlardan yalnız 45 numaralı defterin birinci ve 53 numaralı defterin birinci ve ikinci sayfalarından anlamsız bir şekilde alıntı yapmakla yetinmiştir (bkz. s. 160, dipnot: 256; s. 161, dipnot: 257-258).

Çalışmasının "Giriş" kısmında seyyid, şerif, ehl-i beyt, âl-i beyt ve zi'l-kurbâ gibi terimleri açıklamakla işe girişen Murat Sarıcık, seyyid ve şerif sözcüklerini tabir olarak ele alırken, diğerlerini, terkip olarak ifade etmektedir; hâlbuki burada gramer çalışması yapılmıyor; bu terkiplerin anlamı üzerinde durulduğuna göre bunları tabir olarak ifade etmesi gerekirdi.

Fahiş Bilgi Hataları ve Tutarsızlıklar

Murat Sarıcık'ın çalakalem yazdığı ve önümüze sürdüğü bu eserin en büyük ve tehlikeli tutarsızlığı ise; henüz konuyu tam kavramadan veya araştırmasını tam olgunlaştırmadan aceleye getirip, içerdiği büyük bilgi hatalarıyla beraber Tarih Kurumu gibi ciddî bir kurum kanalıyla okuyucuya sunmuş olmasıdır.

1- Örneğin, s. 116'da; (cümleler onun:) "...1058 Şa'b. ında IV. Mahmud (H. 1058-1099/M. 1648-1687) un..... Bu berat suretinin üst tarafında IV. Mehmed'in.....hatt-ı humâyûnu da vardır."; aynı sayfada bir alt paragrafta bu kez, ".....IV. Mahmud tarafından verilen H. 1062 tarihli..." cümlelerinde M. Sarıcık, IV. Mehmet'in Mahmut mu Mehmet mi olduğuna bir türlü karar veremiyor. Sarıcık'ın burada sergilediği tutumu ciddi-yle bağdaştırmak mümkün değildir.

2- Osmanlı Devleti'nde nakîbü'l-eşrâfîlik kurumunun ilk kez Mayıs 1400 (Ramazan 802)'de Yıldırım Bayezid zamanında tesis edildiğini belirten Uzunçarşılı'yı bu görüşünden dolayı “cesurca bir hüküm olmakla” diyerek bir ince eleştiriye tabi tutan M. Sarıcık'ın, ne yazık ki konuya ilişkin tarihî terminolojiyi bilmediği ve bunun için kaynaklardan edindiği bilgileri daha cesurane bir şekilde yanlış değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Örneğin, s. XXV'te (parantez içindeki cümleler Sarıcık'ın), “...âl-i rasûl'ün kul (askerî) sayılmalarından dolayı vergi muafiyetleri, Tahrir defterlerinde de görülür” demek ve bu görüşünü teyid etmek için de BA Tapu Tahrir Defteri No: 660, s. 272'nin fotokopisini kitabının belgeler kısmına (Belge: XXX) eklemektedir. Bu belgenin altında da şu açıklamayı yapmaktadır: “Musul'a tabi Melc'alna da oturan Seyyid Tahir'in kul (askeri sınıf) taifesinden olduğunu belirten Tapu tahrir kaydı”.

Bir kere belgeyi yanlış okumuştur; burada Seyyid Tahir'in kul olduğu ibaresi uydurmadır ve ehl-i beyte iftiradır; belgenin doğru okunuşu ise şöyledir:

“Emlâk-ı sâdât-ı mezkûrin: Nâhiye-i Musul: Karye-i Melh-i (?) Ulyâ tâbi-i m. mülk-i Seyyid Tahir. mezkûr fevt olup evlâdından Seyyid Hidayetullah ve Seyyid İnâyetullah ve bâki evlâdı mutasarrıf olalar; mâbeyinlerinde nizâ' vâki' olursa şer'-i şerîfe mürâcaat ideler deyu der-defter-i atîk.”

Bu belgeye araştırmasının 104. sayfasında da yer veren ve değerlendiren M. Sarıcık, (tırnak içinde verilen alıntının imlâsı yazarına aittir) “Buradaki 'kul' ifadesi seyyidlerin Askerî Sınıfa mensubiyetini gösterir” demek ve bu konuda delil olarak yanlış okuduğu ikinci bir kaydı daha tekrar etmektedir: “... Karye-i bâzvây tabi-i musul, Mülk-i Seyyid Abdülgaffar. Mezkûr 'kul' olup evlâdından Seyyid Cafer ve Seyyid Muhammed ve Seyyid Murtaza ve bakî evladı mutasarrıflardır deyu mukayyed der-defter-i atîk”. Yine burada da “kul olub” sözcüklerinin doğrusu “fevt olub” olması gerekir.

3- Yazar aynı şekilde, Memlûkler devrindeki nikâbet teşkilâtını anlatırken “İlmiyeden olmasına rağmen Nakibü'l-eşrâf askerî (erbâb-ı suyûf)den addedilir” (s. 36) diye belirtmektedir; çünkü askerî teriminin anlamını bilmiyor ve bugünkü anlamda sadece ehl-i seyf sınıfını kapsayan bir terim olduğunu sanıyor.

M. Sarıcık'ın, lisans düzeyindeki her Tarih Bölümü öğrencisinin bildiği tarihî terminolojiyi de bilmediği anlaşılıyor. Sözelimi şu cümleye

bakalım: s. 102 “ve Berât-ı Şerif (Ferman) le imamet ve hitabet ve emanet ve kitabet...” ve keza, s. 150'de “...yedine berât-ı âl-i-şân (ferman) ihsan buyurulmak...” diye devam eden satırlardaki berât-ı şerifi terimlerini parantez içerisinde ferman olarak açıklama yoluna gitmiştir. Hâlbuki araştırmasının bibliyografya kısmında yer verdiği herhangi bir Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğüne müracaat etmiş olsa idi; ferman ile berât arasındaki farkı görürdü.

4- Tarihî terminolojiyi bilmediği anlaşılan M. Sarıcık'ın, kronolojiyi de bildiğini söylemek mümkün değildir: Sözelimi şu cümlesine bakalım: (s. 122) “İzzi tarihi XVII. yüzyılın ortalarında (H. 1157) Nakibü'l-eşraf tayinini şöyle kaydeder”. Hicrî 1157 miladî 1744/45 tarihinin XVIII. yüzyıl ortaları yazılacağı yerde matbaa hatası olarak XVII. yüzyıl olarak yazılmış olduğu söylenilebilir; peki, şuna ne diyeceğiz: s. 134 “Onbirinci hicri asrın başı, Onuncu hicri asrın sonuna kadar Nikabetden Şeyhüll-İslâmlıkla azledilen Osmanlı Nakibü'l-eşrafı yoktur” (tırnak içindeki imlâ M. Sarıcık'a aittir) .

Zaten, M. Sarıcık'ın kronolojiyle başının pek hoş olmadığı araştırmasının başında yer verdiği ve çalışmasında başvurduğunu belirttiği kaynakların kronolojik bir sıra içinde verilmediğinden anlaşılmaktaydı. Meselâ, Abbasî devri nikabet teşkilâtı hakkında Hüseyin Gazi Yurdaydın'ın *İslâm Tarihi*'ne dayanılarak tanıtılan beş eserden sonra bu kez Fatimiler dönemine ilişkin iki kaynak tanıtılmakta ve tekrar Abbasî devri nikabet teşkilâtı için Maverdî (h. 364-450/m. 974,1058)'nin ve El-Ferrâ (öl. h. 458/m. 1065-1066)'nın aynı ismi taşıyan *Ahkâmu's-Sultaniye* isimli eserlerinin tanıtımına geçilmektedir.

Keza, Memlûk devri nikabet teşkilâtını anlatırken, m.1371 (h.773)'de Melik Eşref Şaban'ın, evlâd-ı resûle, muhabbet ve hürmet kastiyle onların yeşil elbise giyinip yeşil imame sarınmaları usûlünü yeniden ihdas ettiğini belirtirken, birden bire hiç yeri ve gereği yokken, “Ali er-Rıza (ölm. H.203/M.808) Talibî şiarı olan yeşil alameti siyaha tebdil eden ilk kimse-dir”, demektedir (s. 37).

Yazarın bu konudaki ciddi tutumuna (?) ilişkin diğer bir örnek: s. 139'da, “1013 Şev. ortalarında M. 1605 Şubat başları Nakibü'l-eşraf olup ölünceye kadar Cem. 1- 1025/Mayıs 1616 Nikabette kalan el-Mevlâ Emir Ali...” nin bu göreve getiriliş tarihi; s. 140'ta bu kez, “...h. 1010 yılında Nakibü'l-eşraf olan adı geçen zat...”. olarak verilmektedir. Peki M. Sarıcık'a biz soralım, “bu tarihlerin hangisi doğrudur” ?

5- M. Sarıcık, varmış olduğu sonuç ve yargılarında bilimsel bir üslûp sergilememektedir. Sözelimi, Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı münasebetiyle adı geçen Nakîbü'l-eşrâf Taşkendi Muhterem Efendinin ölüm tarihi için *Devhatü'n-Nukabâ*'ya atıfta bulunarak, “Adı geçen Nakib, 26 Safer 980'de vefat etmiştir (s. 79, dipnot: 110)” denilmektedir. Hâlbuki bu tarih *Sicill-i Osmanî*'de (IV, 98) 22 Safer 999 olarak verilmiştir; bilimsel üslûpta böylesi kati ifadelerin, emin olunmadıkça kullanılmaması gerekir.

6- M. Sarıcık, hicrî tarihleri miladiye çevirirken de aynı özensizliği göstermektedir. Meselâ, s. 153'te, “...I. İbrahim (H.1049-1058/M.1648-1687) dönemine ait” cümlesindeki hicri tarihlerin miladî karşılıklarının doğrusu 1639-1648 olacak ve aynı sayfanın son paragrafındaki, “Yunus Efendi H. 1057 sonunda (M.1745) Nikabetten ayrılınca..” cümlesindeki miladî tarihin doğrusu 1647'dir.

Yazarın şu cümlesinde de durum aynı: s. 119, dipnot 313 “Meclis-i vâlây-ı ahkâm-ı adliye H. 1150/M. 1837 de I. Mahmud döneminde kurulmuş..” demektir. Birincisi, h. 1150'nin miladi karşılığı 1737-1738 ve bu tarihte böyle bir meclis söz konusu değildir; haydi matbaa hatası diyelim; ikincisi, yazar kendinden emin bir şekilde, I. Mahmud döneminde (1730-1754) kurulmuştur demektir; ya buna ne diyeceğiz?

7- Hazreti Peygamber'in vilâdeti münasebetiyle yapılan mevlid merasiminde nakîbü'l-eşrâfların konumu anlatılırken Sarıcık şöyle demektir: “Mevlidin bitiminde Nakîbü'l-eşrâflar kendi hademeleri ve maiyyeti (Hadem ve haşem) ile camiden ayrılırlardı. Devlet idaresi ile ilgisi olmadığı halde Nakîbü'l-eşrafların katıldığı bu belli başlı törenler de O'na ve seyyidlere olan tazim ve tevkir tavrını açıkça göstermektedir” (s. 170-171). Anlaşılan, Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşraflık Müessesesi* başlığını taşıyan bu çalışmasına rağmen bu kurumun imparatorluğun teşkilatı arasında resmi bir müessese olduğunu anlamış görünmemektedir.

Y a n l ı ş O k u m a l a r

Murat Sarıcık'ın Arapça kaynakları anlayabilecek nispette bir Arapça bilip bilmediği konusunda pek bir şey söylenemez; ama Osmanlıca kaynakları okuyup anladığından emin olunamıyor. Sözelimi, s. 53 “ferzend-i dilpendi> “ferzend-i dil-pesendi”; s. 70 Irk-ı tahrir> ırk-ı tâhire, s. 78 kibleli(tarafı)ndan> kibelinden; s. 102 tâb-serâh> tâbe serâh; s. 102 mu'âfnâme-i Şerif-i Lertzânî kılmış> mu'âfnâme-i şerîf erzânî kılmış; s.

104 kul> fevt; s. 107 Emir Sarık> emirî sarık; s. 112 mahall-i iyanetdür> mahall-i inâyetdür; s. 115 yarlıg-ı belîg mekerremet-unvân> yarlıg-ı belîg-i mekerremet-unvân; s. 124 Yasincizâde Mehmed Alemî Efendi> Yasincizâde Mehmed İlmî Efendi; s. 125 “.. ve her bir ümerâda “ > ve her bir umûrda; s. 126 dest kâh> dest-gâh; s. 140 “Sipah taifelerine küllî gaded edüp”> küllî gadr edüp; s. 157 Arz-ı dâi-i kimesne> arz-ı dâi-i kemineleleri; Murad-ı âl-i şân> berât-ı âl-i-şan; s. 170 menkibe-i celile-i cedit-i Ali-i bözorkvarlarının> menkabe-i celîle-i cedit-i âl-i büzürgvârlarının olması gerekir.

Matbaa Hataları

Sayfa XXV sadu> sadır; Osmanı> Osman; tarafınan> tarafından; Ubdulaziz> Abdulaziz; s. 17 bir> bin; s. 32 kasr ettiler> hasr ettiler; s. 41 meyve(semene)si> semeresi; s. 44 çık> çok; s. 51 tasrik> tasdik; s. 66 dipnot 74'te vereveği> vereceği; s. 68 döemine> dönemine; s. 70 yalı> yazılı; tahrur> tahrir; tahkur> tahkir; s. 79 ulamâ-i 'zâm> ulemâ-i izâm; s. 81 bir> bu; s. 84 Abayhı> abayi; siti> sitil; s. 90 mezbhure> mezbûre; s. 91 seyyidlerle> seyyidlerce; elayete> eyalete; s. 99 tanihi> tarihi; s. 101 ulahâdan> sülehâdan; s. 107 Kuurtluoğlu> Kurtluoğlu; s. 109 kullanaram> kullanarak; s. 110 Resûlullah ahiyanetlerinden> Resûlullaha hiyanetlerinden; s. 111 nsile> nesile; s. 112 fakırleder> fakırladır; Mevlhana> Mevlâna; s. 115 ilf> elf; s. 123 sâbkan> sâbkan; s. 127 Kıbrız> Kıbrıs; s. 128 siz konusu> söz konusu; s. 132 dipnot 76 (keza bibliyografya s. 182'de de aynı) kentury> century; s. 135 sabahı> Şa'banı; s. 149 rusum> ruûs; s. 167 bözerkvârları> büzürgvârları; vs...

Bozuk cümle örnekleri

Yazarımız, yerel şivesini de hiç ihmal etmemektedir. Meselâ, s. XXII'de “Askeri sınıftan olanların Raiyyet Resmi vermemelerini **hükme bağlı**”; aynı sayfanın son paragrafında da, “...sahih seyyidin tarifini **vererek hükme bağlı**”.

Sayfa XXII'de “...seyyidlerin askeri sınıftan olduklarını **ifade** ve onların ancak 150 koyundan yukarısı için Adet-i Ağnâm verebileceklerini **ifade** eder.”; s. XXV'in son paragrafı, “BA. İrade Dahiliye 32049 numara kayıtlı bir başka önemli vesika ise, I. Ubdulaziz (H.1277-1293/M. 1860-1876) tarafınan Hatt-ı Humayûn'u ile sadır olan iradesiyle, Nakibü'l-eshrâf tayinini belgeler.”; s. 119 “...Serkatibin bu tezkireyi padişaha okuması ve I. Abdulmecid'in müsbet kararı ile adı geçen tezkerenin altına

irade baş aşağı, eğik vaziyette, yani derkenar suretinde sadrazama bildirilmek üzere şöyle kaydedilmiştir:”; s. 125 “Nakîbül-eshrâflarına tayin menşurlarına örnek olması bakımından iki menşur suretini aşağıya alıyoruz...”; s. 135 “Mirzazâde Muhammed Said Ef. **ikinci nikabetinden**, Şeyhül-İslâm Seyyid İbrahim **Efendi ikinci nikabetinden**, Şeyhül-İslâmlıkla ayrılmışlardır.” Ayrıca s. 78’in birinci paragrafında verilen cümleler de aynı durumda olup, bu örnekler daha da çoğaltılabilir.

Büyük ve Küçük Harflerin Keyfî Kullanımı

Murat Sarıcık, büyük ve küçük harfleri istediği gibi gereksiz olarak cümle içinde kullanmaktadır. Örneğin, s. 90’da “..... **Musa** ve **hızır** İlyas b. **musa** Seydâ...ber karar-ı sâbık defter-i **Cedid**’de...”, s. 100’de (aynı sayfada iki kez) “çift **Hanesi**”, s. 116’da “berât-ı **Cedid**”, s. 118’de “padişah **Başkâtibi**”, s. 119’da aynı paragraf içinde “...meclis-i **vâlâya**... meclis-i **valâda**...Meclis-i **Valâdan**” üç farklı imlâ, s. 123’te “Berat tevcihi”, s. 124’te “mehâbetlü, **Kudretlü**, Devha N. **Adı** geçenin”, s. 125’te “alâmet-i şerife-i **Mezkûre**”; öyle anlaşılıyor ki, yazarın nerede büyük harf ve nerede küçük harf kullanıldığına ilişkin kesin bir kararı yoktur. Yine s. 125’te, “izhar ettiği arzu doğrultusunda Nikabet için tercih edilen mollanın veziri **Azam** sarayına O’nun huzurunda...”, s. 125’te “alâmet-i şerife-i **Mezkûre**”, s. 147’de “**Arz Odasına**”, aynı paragraf içinde bu kez “**Arz odasına**”, keza aynı sayfada “Sancağ-ı Şerif”, ikinci kez küçük harfle “sancağ-ı şerif” olarak, s. 148’de ise tekrar “Sancağ-ı Şerif” şeklinde yazılmıştır. Sayfa 155’te aynı paragraf ve cümle içinde, “...**hüccet** için..... **Hüccet** için” şeklindeki yazılımlar da aynı garabetin devamı olarak değerlendirilebilir. Aslında bu tür hataların kitabın tamamında defalarca tekrarlandığını söyleyebiliriz.

İmlâ Birliği Eksikliği

Sayfa 14’teki “**Abd-i Şems**”, s. 18’de “**Abdu Şems**” oluvermiş! Sakın matbaa hatası olduğu sanılmasın, çünkü her iki şekildeki telaffuz aynı sayfalarda mükerreren yazılmıştır. Keza s. 45’te “**Tirmizli Seyyid Büzürg Ali**”yi aynı sayfada “**Seyyid Bözork, Seyyid Bozork**” ve “**Seyyid Bozor kîne Beği**” olarak üç farklı şekilde okunmuştur; sonuncu okunuş şeklinin doğrusu Seyyid Büzürk İne Beği olmalıdır. S. 84’ün ilk paragrafında aynı sözcüğü üç farklı yazım biçimiyle bize sunmaktadır: “**saçaklı abayi**”, ikincisi “**Saçaklı Abayî**” ve üçüncüsü sanırım matbaa hatası “**saçaklı abayhi**”, s. 152’de “**saçaklı Abayî**”, doğrusu saçaklı abayi olacaktır; s.

101'de “**Hük-m-ü Şerif**”, s. 102'de “**Hukm-ı Şerif**” aynı paragrafın devamında ise bu kez doğrusunu “**Hük-m-i Şerif**” yazabilmiş, ancak s. 113'te tekrar “**Hukm-i Şerif**”e geri dönmüştür.

Sayfa 114'te, ikinci paragraftaki “Şa'ban ayı sonuna” ifadesi, aynı sayfanın son paragrafında bu kez “... 1144 Şa'b sonu (M.1732)na” oluvermiş; s. 109'daki “25 Cem. II 983”, s. 133'te “h. 1033 C. Ahire” hâline gelmiş; s. 115'teki “mehî-i kulpuz mukataası” aynı paragraf içinde üç satır aşağısında nihayet doğrusuyla “mâhî-i kulpuz mukâtaası” olarak yazılmış; s. 135'te aynı paragraf içinde “**efendi**” sözcüğü iki şekilde verilmiştir: “Said **Ef.**” ve “İbrahim **Efendi**”. Aslında bu örnekleri daha da arttırmak mümkündür. Yani yazarın kararsızlığı hâlen devam etmektedir.

F u z u l î D i p n o t l a r

Yazar, araştırmasının bir çok yerinde fuzulî ve anlamsız bir şekilde dipnot kullanmaktadır. Meselâ, s. 1'de “Seyyid: Arapça'da sade fiilinin masdarlarından biri siyâdetdir (dipnot: 1- Heyet, *el-Mu'cemul-vâsit*, I-II, İst. ty. I, 460 (*el-Mu'cem*). Bu fiil büyük oldu, şerefli oldu, kavmine ve başkalarına seyyid oldu manalarına gelir (dipnot: 2- *el-Mu'cem*, I, 460)”. Keza, s. 3'ün ilk paragrafında, “Selçuklu sultanı Sancar'ın kardeşinin oğlu (dipnot: 20- Köymen, M. Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, I-II, Ank. 1984, II, 9-11) Sultan Mahmud'un bir ünvanı Seyyidü's-Selatîn (dipnot: 21- A.g.e., II, 9-11), Alpaslan'ın diğer ünvanları yanında” diye devam eden her iki cümlede mükerrer olarak verilen dipnotların anlamını bilen varsa beri gelsin. Halbuki belirtilen her iki örnek için bir dipnot yeter iken; bir paragraf veya cümle içerisinde aynı kitabın aynı sayfasına iki kez atıfta bulunmanın anlamı en hafif deyim ile kurnazlıktır ve sahibine telif ücreti kazandırmaktan başka bir işe yaramaz. Bunları çoğaltabiliriz.

Mükerrer dipnotlara örnek olarak keza bkz. s. 2, dipnot: 11, 12, 13; s. 3, dipnot: 29, 30; s. 9, dipnot: 96, 97; s. 10, dipnot: 105, 106; s. 21, dipnot: 197, 198; s. 22 dipnot: 201, 202; s. 22 dipnot: 204, 205; s. 23 dipnot: 207, 208; s. 37, dipnot: 340, 341; s. 44, dipnot: 15, 16, 17; s. 48 dipnot: 42, 43, 44; s. 143 dipnot: 147, 148; s. 144 dipnot: 153, 154; s. 145 dipnot: 161, 162; s. 167 dipnot: 304-305.

Sarıcık'ın fuzulî dipnotlarına ilişkin çarpıcı bir örnek daha: Sayfa 47 “Selçukluların bir uzantısı olan Osmanlılar ülkesinde de (dipnot: 38- Mek. Mük. Emirleri, 7) ileride görüleceği (dipnot: 39- Aşık Paşazâde, *Tevârih-i Al-i Osman*, İst. 1332, s. 196-197) ve az önce geçtiği üzere hürmet ve ihti-

ram....vardı”, derken malûmu ilân kabilindeki bu cümlede yer alan iki dipnotun fuzulî olduğu hemen göze çarpmaktadır; ayrıca, bu düşüncesine kanıt olarak (s. 48, dipnot: 40) hem Neşrî (I, 186-187)'de ve hem Âşık Paşazâde'de yer alan ibarenin orijinali verildikten sonra tekrar dipnot ile gösterilmiştir.

Sarıcık, dipnot verme tekniğini de bilmemektedir. Sayfa 3'te “şerif” hakkında bilgi verirken kaynak olarak (dipnot: 29 ve 32) *İA*. II. 435 kısaltmaları görülmektedir. Halbuki, *İslâm Ansiklopedisi*'nin ikinci cildi 435. sayfasına bakıldığında böyle bir bilgi olmadığı görülmektedir. Okuyucu karine yoluyla kendisi doğruyu bulmak zorundadır. Eğer ki, araştırmacı bilimsel araştırma tekniklerine riayet etmiş olsa idi, normal 11 rakamının Romen rakamıyla II'ye dönüştüğü ve doğrusunun da, C. Van Arendonk, “Şerîf”, *İA*, XI, 435-442., olduğu anlaşılırdı; ne var ki, yazar hatasında ısrar etmekte ve sayfa 23'te bu maddeye “İA., Şerif mad.” olarak atıfta bulunmaktadır.

SARICIK'IN REFERANSLARININ GÜVENİLİRLİĞİ

1- Sarıcık'ın atıfta bulunduğu kaynaklara bakıldığında, kaynakları tahrif ettiği veya anlamadığı görülmektedir. Meselâ, “Allahı sevenlerin Resûlullah'ı sevenlerin ehl-i Beytini sevmeleri gerekir”, cümlesinin bitiminde yer alan 69 numaralı dipnotta: “Geniş bilgi için Bk. Feridun Bey, *Mecmu'a-i Münşeatu's-Selâtin*, I-II, İstanbul, 1264, I, 58”. Birincisi, verilen referanstaki ibarede Allahı, Peygamberi sevmekten söz edilmemekte ve sadece ehl-i beyte i'zâz ve ikrâmda bulunulması istenmektedir. İkincisi, vermiş olduğu bu referansta öyle sanıldığı gibi uzun boylu geniş bir bilgi de bulunmamaktadır. Daha doğrusu Sultan Alaaddin'in Osman Bey'e gönderdiği söylenen menşûrun metninde, iki satırla seyyidlere riayet ve hürmet tavsiye edilmektedir.

2- Sarıcık'ın atıfta bulunduğu referansları, okuyucuya sunmuş olduğu bilgileri desteklememektedir. Örneğin, “Osmanlılarda bir yerin tahriri yapılacağı zaman, önce bu işi idare edecek, istikametli, namuslu ve (i)şinin ehli bir emin ve çok zaman divan kâtipleri içinden biri kâtip seçilirdi. İşte teseyyüde sebep olan hususlardan ilki, vilâyetleri yazan kâtiplerdi”. Bu cümlelerin bitiminde yer alan referansa (s. 141 dipnot: 133- Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul 1986, s. 327) baktığımızda ilyazıcıları denilen kâtiplerin teseyyüde sebebiyet verdiklerine ilişkin bir tek kelime bulunmamaktadır. Benzer şekilde, s. 123 dipnot 15'te

Devhatü'n-Nukabâ, s. 51'e yapılan atıfta yazarın söz konusu ettiği bilgilere ilişkin aynı şekilde tek bir kelime bulunmamaktadır. Ayrıca s. 141, dipnot: 133'te de durum aynıdır.

4- Yazar dipnotlarda atıfta bulunduğu kaynakların cilt ve sayfa numaralarını da yanlış vermektedir. Sayfa 124'te Mehmet İlmî Efendinin nikabete atanma tarihi üzerine yapmış olduğu bir tartışma nedeniyle araştırmacı *Devhatü'n-Nukabâ*'nın 6. sayfasına atıfta bulunmuş; halbuki bunun doğrusu 63. sayfadır. Ayrıca bu yanlışlıklar için örnek olarak şu sayfa ve dipnotlara bakılabilir: s. 40, dipnot: 3; s. 150, dipnot: 189; s.154, dipnot: 222.

S o n u ç

Sayın Sarıcık'ın bundan sonraki çalışmalarında daha dikkatli ve titiz davranmasını salık veriyoruz. Ayrıca, ciddî bir müessese olarak bildiğimiz Türk Tarih Kurumunun da bu tür eksikliklerle dolu eserleri yayımlaması gerektiğini düşünüyoruz.

*Hasan YÜKSEL**

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü /
hyuksel200@yahoo.com

